

УДК 378:[37.016:34](73)

ВИМОГИ ДО СТАЖУВАННЯ У ЮРИДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ США

Михайленко О. В.

Автор статті визначає цілі та галузі знань, у які залучені студенти протягом стажування. Основною метою практики вважається формування у студентів ключових цінностей професії, а саме: пошук справедливості і забезпечення доступу до правосуддя, повага до правил закону, розуміння суті недоторканості та правдивості, розуміння необхідності вести справу ефективно з різними клієнтами. В юридичних коледжах США практика здійснюється у юридичних клініках. Юридичні клініки можуть бути як на базі юридичного коледжу, так і поза ним. Вчені зазначають, що юридичні клініки – це навчальні заклади, що надають правову допомогу малозабезпеченим верствам населення або проводять науково-дослідну роботу під керівництвом наставника-юриста. Автор поділяє практику у юридичних школах США на: практику, що заснована на моделюванні; практику внутрішніх клінік, де студенти представляють клієнтів під керівництвом професорсько-викладацького складу; стажування, де студенти представляють клієнтів або виконують інші професійні ролі, спостерігають чи допомагають практикуючим юристам, суддям у їх роботі; та практика "pro-bono" (безкоштовне надання юридичних послуг малозабезпеченим людям). У статті також аналізуються вимоги до стажування у юридичних коледжах США.

Ключові слова: юридичний коледж, стажування, професійна підготовка, навчальна програма, вимоги, США.

В статье определяются цели и области знаний, в которых задействованы студенты во время стажировки, а также анализируются требования относительно стажировки в юридических колледжах США.

Ключевые слова: юридический колледж, стажировка, профессиональная подготовка, учебная программа, требования, США.

The author of the article determines purposes and areas of students' knowledge during internship. The main purpose of the practice is considered to provide students with key values of the profession, namely the search of justice and the access to justice, the respect for the rules of the law, understanding of integrity and fairness, and understanding of the necessity to deal with a variety of clients effectively. Practice is carried out in legal clinics in colleges of the USA. Legal clinics can be both at the Law College and out of it. Scientists say that legal clinics are educational establishments which provide legal aid to poor people or conduct the research activity under the guidance of a mentor-lawyer. The author divides practice in legal colleges of the USA into: practice, which is based on simulation; practice of in-house clinics where students represent clients under the guidance of faculty members; internship where students represent clients or perform other professional roles, observe or help practicing lawyers, judges in their work and "Pro-bono" practice (free provision of legal services to people with low-income). The requirements for internship in law colleges of the USA are also analyzed in the article.

Key words: law college, internship, professional training, curriculum, requirements, USA.

Політичні та економічні зміни в Україні вимагають якісних змін у підготовці майбутніх фахівців-юристів, що зумовлює необхідність модернізації юридичної освіти та досягнення рівня кращих світових стандартів. Особливе місце у визначенні цього завдання належить вивченню та творчому впровадженню у навчальний процес вищих юридичних закладів України позитивних ідей зарубіжного досвіду, зокрема США.

Аспекти юридичної освіти в Україні розглядаються у працях В. Андрейцева, Н. Болотіної, С. Гусарева, В. Єлова, О. Задорожного, Н. Караваєва, В. Журавського,

В. Комарова, О. Скакуна, А. Столяренко, О. Тихомирова, Д. Фіолевського, Ю. Шемшученко та інших.

Юридична професія та освіта в США розглядаються у працях В. Бігуна, М. Барщевського, О. Бойко, Роберта У. Гордона, О. Костромова, К. Грищенко, Анкет Кук, Мейєр Д. Вільяма, А. Мережко, Девіза Піттса, Роя Стакі, Джона А. Сібєрта, Джозефа А. Троттера та інших.

Метою даної **статті** є аналіз практичного навчання, зокрема вимоги щодо стажування, у юридичних коледжах США.

Важливу роль у підготовці фахівців-юристів відіграє практика, яка передбачає вдосконалення студентами професійних навичок, формування відповідальності та коректування необхідних особистих якостей [1].

Основною метою практики вважається формування у студентів ключових цінностей професії, а саме: пошук справедливості і забезпечення доступу до правосуддя, повага до правил закону, розуміння суті недоторканості та правдивості, розуміння необхідності вести справу ефективно з різними клієнтами.

Вивчення та узагальнення результатів аналізу праць Е. Шеллек [2], Е. Амстердама [3], Б. Купера [5], К. Менкель-Мідоу [6], Д. Роуд [8], Е. Мільштейна [9], Д. Гесса [10], К. Крайлінг [11], М. Беррі, Д. Дубіна і П. Джоя [12], Ф. Шрега [13; 14], С. Хатвелла [16] дає змогу стверджувати, що в юридичних коледжах США практика здійснюється у юридичних клініках. Юридичні клініки можуть бути як на базі юридичного коледжу, так і поза ним. Вчені зазначають, що юридичні клініки – це навчальні заклади, що надають правову допомогу малозабезпеченим верствам населення або проводять науково-дослідну роботу під керівництвом наставника-юриста.

Американський учений С. Хатвелл [16] висвітлив три галузі знань, у які залучені студенти протягом практичної діяльності:

- пізнавальна (зростання складності аналітичних процесів);
- галузь виконання (адвокатська практика);
- емоційна галузь (оцінки, ставлення).

На підставі вивчення досліджень вченого Т. Амстердама [3] визначені наступні цілі клінічної освіти:

- розкривати студентам вимоги, обмежувальні рамки і методи мислення при виконанні ролі юриста;
- розкривати студентам вимоги, обмежувальні рамки та методи аналізу при вирішенні спонтанних ситуацій;
- надати студентам можливість для вивчення взаємодії юридичного аналізу і поведінки людини;
- надати студентам можливість вчитися на основі власного досвіду;
- надати можливість для напрацювання професійних умінь та навичок;
- надати можливість для розуміння функціонування юридичної системи і розгляду питань щодо її можливостей та обмежень.

Т. Амстердам описав цілі у термінах "розкрити суть" і "надати можливість", а не "викладання" і "навчання", тобто науковець акцентував значущість клінічної освіти в допомозі студентам: пристосовуватися до своєї ролі у якості професіонала, краще вирішувати юридичні проблеми, розвивати професійні вміння та навички, вчитися на основі власного досвіду [15].

В юридичних коледжах США для отримання ступеня доктора юриспруденції в освітньо-професійних програмах обов'язкова практика відсутня, але всі студенти прагнуть обрати вибіркові дисципліни, що стосуються юридичних клінік і, таким чином, виконувати реальну юридичну діяльність.

Проведене дослідження дозволило нам поділити практику в юридичних коледжах США на:

I. Практика, що заснована на моделюванні. Студенти беруть участь у рольових іграх, де виконують різноманітні професійні ролі і вирішують професійні задачі у гіпотетичних ситуаціях.

II. Практика внутрішніх клінік, де студенти представляють клієнтів або виконують інші професійні ролі під керівництвом професорсько-викладацького складу.

III. Стажування, де студенти представляють клієнтів або виконують інші професійні ролі, спостерігають чи допомагають практикуючим юристам, суддям у їх роботі.

IV. Практика "pro-bono" (безкоштовне надання юридичних послуг малозабезпеченим людям).

Отже, розглянемо стажування більш детально.

Опрацювання наукових праць Л. Куні [7], К. Крайлінг [11], М. Беррі, Д. Дубіна і П. Джоя [12], Ф. Шрега [14], а також доповіді ААПШ (Американська асоціація правничих шкіл) [4] та навчальних програм стажування у юридичних коледжах США [19; 20] дозволяє стверджувати, що стажування – це практика, протягом якої значна частина навчання залежить від студентів, які або представляють інтереси клієнтів, або виконують інші професійні ролі під керівництвом практикуючих юристів чи суддів.

Незважаючи на те, що внутрішні клініки мають сильні сторони щодо практичної підготовки майбутніх фахівців-юристів, більшість із них не точно відтворюють атмосферу реальної юридичної практики. Особливо це стосується елементів їх офісного оточення, робочого навантаження і підходів до практики. Юридичні коледжі США пропонують стажування з метою більш ефективного та раціонального досягнення освітніх цілей.

Під час проходження практики у реальних офісах практикуючих юристів та суддів зникає штучність, і студенти знають, що вони працюють в умовах, які відповідають тим умовам, що їх чекають після закінчення коледжу. Крім того, спостереження студентів та практична діяльність протягом стажування може дати багатий матеріал для обговорень і міркувань щодо питань професіоналізму. Стажування також надає чудову можливість щодо вивчення функціонування юридичної системи та її правоздатності й обмеження.

Під час стажування практикуючі юристи та судді відіграють суттєву роль у підготовці майбутніх фахівців-юристів. Вони як наставники надають студентам реальне уявлення щодо юридичної практики, яке останні не зможуть отримати під час навчальних занять, а також доповнюють роботу професорсько-викладацького складу юридичного коледжу. Керівники стажування повинні надати студентам можливість спостерігати або брати участь у ряді дій, таких як спостереження при першому допиті, складанні переліку питань для допиту, бути присутніми на судовому процесі.

Проаналізувавши вищезазначені джерела, можна виділити наступні вимоги щодо стажування:

1. Залучати викладачів для досягнення освітніх цілей.

Викладачі юридичних коледжів, які керують практикою та займаються юридичною практикою, повинні здійснювати контроль за стажуванням з метою забезпечення досягнення освітніх цілей. Викладачі повинні:

- повідомляти цілі і очікування наставникам-юристам;

- періодично оцінювати прогрес студентів і за необхідності пропонувати наставникам допомогу;

- періодично оцінювати виконання наставниками-юристами освітніх цілей і вимог щодо керівництва стажуванням;

- ділитися новими ідеями і розробками з клінічного викладання та співпрацювати з керівниками щодо проведення та поліпшення програми стажування.

2. Встановлювати критерії щодо затвердження баз практик та керівників.

Критерії затвердження баз практик повинні включати придатність до роботи, запропонованої студентам та адекватного керівництва з боку практикуючих юристів. Запропоновані бази практик повинні відповідати освітнім цілям програми стажування. Юридичні коледжі повинні мати угоди з базами практик, які чітко описують ролі та обов'язки коледжу, баз практик, викладачів, наставників та студентів.

3. Встановлювати стандарти щодо роботи, яку виконують студенти з метою гарантії, що ця робота буде допомагати у досягненні освітніх цілей програми.

Робота, яку виконують студенти під час стажування повинна:

а) бути дійсно юридичною, що відповідає фаху, який здобуває студент і яка постійно ускладнюється відповідно до отриманого досвіду студента;

- б) відповідати освітнім цілям студента та юридичного коледжу;
- в) залучати студента до виконання наступних ролей:
 - роль первинного юрисконсульта згідно з відповідними правилами проходження практики студента;
 - допоміжна роль, коли студент залучений до співпраці з адвокатом;
 - роль, коли студенту надається можливість спостерігати за практикуючими адвокатами або суддями, які виконують складні завдання, що знаходяться за межами здібностей студента і обговорювати такі спостереження з наставником-адвокатом;
 - г) сформувані у студента розуміння всіх аспектів відповідної роботи;
 - д) налаштовувати студентів на необхідність приймати рішення щодо справ та проблем після консультації з персоналом, співбесід з наставником та іншими юристами.

4. Встановлювати стандарти щодо контролю стажування.

У юридичних коледжах існують стандарти, які гарантують, що контроль з боку наставників-юристів, службовців та суддів відповідає освітнім цілям.

Ці стандарти щодо контролю повинні бути передані наставникам-юристам, що забезпечить:

- розуміння освітніх цілей програми стажування;
- орієнтацію щодо ресурсів та місій відповідної посади на базах практик;
- допомогу студентам у досягненні індивідуальних освітніх цілей, які відповідають стажуванню;
- критичне оцінювання студентами своєї практичної діяльності;
- постійне спостереження за діяльністю студента і конструктивний зворотній зв'язок;
- оцінювання студентів щодо їхнього загального професійного розвитку;
- постійне спілкування з викладачами, які керують практикою стосовно успіхів студента.

5. Брати до уваги потреби та побажання студентів при розподілі.

Професорсько-викладацький склад повинен намагатися розподіляти студентів відповідно до їх потреб та побажань. При цьому такий розподіл повинен відповідати освітнім цілям програми стажування. Зазвичай, розподіл відбувається за результатами отриманих теоретичних знань студентами відповідної галузі юриспруденції, розгляду заяв від викладачів-керівників стажування, індивідуальної консультації між студентами та викладачами, співбесіди студентів з наставниками-адвокатами.

6. Забезпечити страхування від протиправних дій.

Студенти та клієнти не повинні піддаватися ризику фінансового збитку, якщо протиправна дія була з боку студента, наставника або викладача, що нанесла шкоду клієнтові, протилежній стороні тощо. Юридичний коледж повинен надати адекватне страхування від протиправних дій студентів, викладачів, які керують практикою та наставників-юристів.

7. Завчасно затвердити план роботи студента і спостерігати за його діяльністю.

Всі етапи діяльності студента-юриста стосовно клієнта, попередньо затверджується і контролюється наставником-адвокатом. Наставники несуть відповідальність перед своїми клієнтами та студентами. Вони повинні самостійно переглядати всю кореспонденцію і юридичні документи, які підготували студенти; спостерігати за зустрічами з клієнтами та протилежними сторонами або адвокатом стосовно справи; контролювати дотримання студентами протоколів офісу та відвідувати всі судові процеси, в яких залучені студенти.

8. Гарантувати, що студенти підготовлені до виконання своїх обов'язків.

Питання про підготовленість не є суттєвим, якщо студенти тільки спостерігають за юридичною практикою, але, якщо практика передбачає виконання юридичної роботи, юридичні коледжі повинні давати направлення на стажування тільки тим студентам, які мають відповідні знання та вміння для виконання певної роботи, а саме: вміння брати показання у свідків, оформляти необхідні юридичні документи, знання щодо професійної відповідальності тощо.

9. Надати студентам можливість взаємодіяти з викладачами-керівниками стажування та іншими студентами.

Великого значення під час стажування має надання достатньої можливості студентам взаємодіяти з викладачами-керівниками практики та однокурсниками. Відповідна ступінь взаємодії між студентами та викладачами залежить від виду стажування та освітніх цілей. Ці контакти повинні бути постійними і достатньо незалежними. Вони можуть включати семінари, виступ лекторів, презентації, зустрічі з керівниками, індивідуальні зустрічі та обговорення.

Встановлено, що протягом стажування регулярний збір на території коледжу є найкращою умовою для такого спілкування. Аудиторний компонент може передбачати різноманітні форми контакту між студентами та викладачами. Деякі бази практик знаходяться дуже далеко, щоб організувати регулярні зустрічі у коледжі протягом семестру. У таких випадках аудиторні зустрічі можуть проводитися до розподілу на стажування або періодично протягом семестру.

Значною допомогою у цих ситуаціях є технологія дистанційного навчання, яка дозволяє продовжувати аудиторні засідання через обговорення на Інтернет-сайтах та завдяки відеоконференціям протягом усього стажування. Це дає змогу обговорювати нагальні проблеми незалежно від того, як далеко від юридичного коледжу знаходяться студенти.

Регулярні індивідуальні контакти між викладачами та студентами забезпечують якість стажування. Викладачі, зі свого боку повинні шукати можливості для залучення у дискусії кожного студента завдяки неформальному контакту, відвідуванню баз практик, перевірці письмових журналів тощо.

10. Гарантувати, що у наявності є відповідні засоби, обладнання та персонал.

Більшість баз практик мають скромні можливості щодо забезпечення студентів відповідними засобами, обладнаннями і підтримкою адміністративного персоналу. Юридичні коледжі повинні гарантувати, що для якісного стажування бази практик надають студентам відповідні засоби, місця для роботи, обладнання для електронної обробки текстів тощо.

Встановлено, що протягом стажування студенти отримують не тільки необхідні вміння та навички професійної діяльності, але й академічні кредити. Аналіз програм стажування юридичних навчальних закладів США показав, що кількість кредитів та годин на одну академічну дисципліну встановлює кожен юридичний коледж самостійно [17].

Наприклад, юридичний коледж Хамлінського університету пропонує студентам наступні кредитні можливості в рамках стажування:

1. Три кредити практики: включають аудиторний компонент – 1 кредит і ще 114 годин практичної діяльності під керівництвом адвоката-наставника.

2. Розширена практика: забезпечує набуття більш широкого досвіду в процесі стажування і надає можливість отримати від 6 до 12 кредитів, залежно від характеру бази практики. Реєстрація на розширену практику є обмеженою і вибірковою та вимагає попереднього дозволу з боку директора програми практики, який і приймає остаточне рішення щодо відповідної бази практики та отримання відповідних кредитів за неї. Розширена практика може тривати один семестр або один навчальний рік. Кожна розширена практика включає 2 кредити за аудиторний компонент і 1 кредит за 50 годин практичної діяльності. Студенти, які отримують 12 кредитів, проходять стажування протягом двох послідовних семестрів або протягом одного семестру – 6 кредитів та літніх канікул – 6 кредитів.

Отже, години на кредити розподіляються наступним чином:

6 кредитів розширеної практики: 200 годин практичної діяльності (4 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

7 кредитів розширеної практики: 250 годин практичної діяльності (5 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

8 кредитів розширеної практики: 300 годин практичної діяльності (6 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

9 кредитів розширеної практики: 350 годин практичної діяльності (7 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

10 кредитів розширеної практики: 400 годин практичної діяльності (8 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

11 кредитів розширеної практики: 450 годин практичної діяльності (9 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент;

12 кредитів розширеної практики: 500 годин практичної діяльності (10 × 50) + 2 кредити за аудиторний компонент.

За цією програмою студенти повинні обов'язково завершити свою роботу, яку вони почали, навіть, якщо вона вимагає більше часу, ніж це передбачається програмою практики [18].

Аппалачіанський юридичний коледж пропонує студентам програму стажування протягом 6 тижнів влітку після першого курсу навчання. Студенти працюють близько 200 годин у кабінетах суддів, у суспільних правових офісах або організаціях з суспільних інтересів під безпосереднім керівництвом ліцензованого адвоката. Кожному студенту призначається координатор-викладач коледжу, який орієнтує студента та підводить підсумки його роботи після стажування.

Отже, дослідження показало, що практичне навчання у юридичних коледжах США поділяється на: практику, що заснована на моделюванні; практику внутрішніх клінік; стажування та практику "pro-bono". Але найвагоміше значення юридичні коледжі США надають стажуванню, де студенти представляють клієнтів або виконують інші професійні ролі, спостерігають чи допомагають практикуючим юристам, суддям у їх роботі.

Слід зазначити, що американські юридичні коледжі дуже ретельно підходять до вимог стажування, якими є: залучення викладачів для досягнення освітніх цілей; встановлення критеріїв щодо затвердження баз практик та керівників, стандартів щодо роботи, яку виконують студенти та контролю стажування; забезпечення страхування від протиправних дій; завчасне затвердження плану роботи студента; гарантування, що студенти підготовлені до виконання своїх обов'язків; надання студентам можливості взаємодіяти з викладачами-керівниками стажування та іншими студентами тощо.

Література

1. Обучение в юридической клинике (правовые основы, методики, юридическая техника и практикум) / С. А. Балашенко и др. ; под общ. ред. С. А. Балашенко. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2008. – 408 с.
2. Ann Shalleck. Pedagogical Subversion in Clinical Teaching: The Women & the Law Clinic and the Intellectual Property Clinic as Legal Archaeology / Ann Shalleck // *Texas Journal of Women and the Law*. – Austin : Fall 2003. – Vol. 13. – Iss. 1. – Pg. 113, 19 pgs.
3. Anthonie G. Amsterdam. Clinical Legal Education – A 21st Century Perspective / Anthonie G. Amsterdam // *Journal of Legal Education*. – 1984. – Vol. 34. – Pg. 612.
4. Association of American Law Schools. Workshop for New Law School. Clinical Teachers. – Washington, D.C., 2010. – P. 48.
5. Byron D. Cooper. The Integration of Theory, Doctrine, and Practice in Legal Education / Byron D. Cooper // *Journal of the Association of Legal Writing Directors*. – 1 (October), 2002. – Pgs. 50–64.
6. Carry Menkel-Meadow. The Legacy of Clinical Education: Theories About Lawyering / Carry Menkel-Meadow // *Cleveland State Law Review*. – 1980. – Vol. 29. – Pg. 555.
7. Cooney L. L. Heart and Soul: A New Rhythm for Clinical Legal Externship / L. L. Cooney // *St. Thomas Law Review*. – 2005. – Vol. 17, № 3. – Pg. 428.
8. Deborah Rhode. Access to Justice: Connecting Practices to Principles // *The Georgetown Journal of Legal Ethics*. – 2004. – Vol. 17. – Pgs. 369, 371.
9. Elliot Milstein. Clinical Legal Education in the United States: In-House Clinics, Externships and Simulations // *Journal of Legal Education*. – 2001. – Vol. 51. – Pg. 375.
10. Gerald F. Hess. Seven Principles for Good Practice in Legal Education: Principle 3: Good Practice Encourages Active Learning // *Journal of Legal Education*. – 1999. – Vol. 49. – Pg. 193.
11. Kenneth R. Kreiling. Clinical Education and Lawyer Competency: The Process of Learning to Learn From Experience Through Properly Structured Clinical Supervision // *MDL Review*. – 1981. – Vol. 40. – Pg. 305.
12. Margaret Martin Barry, Jon C. Dubin & Peter A. Joy. Clinical Education for this

Millennium: The Third Wave / Margaret Martin Barry, Jon C. Dubin & Peter A. Joy // *Clinical Law Review*. – 2000. – Vol. 7. – Pgs. 12–16.

13. Philip G. Schrag. Constructing a Clinic / Philip G. Schrag // *Clinical Law Review*. – 1996. – Vol. 3. – Pg. 175.

14. Philip G. Schrag & Michael Meltsner. Reflections on Clinical Legal Education / Philip G. Schrag & Michael Meltsner. – Dexter, Michigan, Thomson – Shore, Inc., 1998. – P. 331.

15. Roy T. Stuckey. Best Practices for Legal Education: A Vision and a Road Map / T. Roy. – Clinical Legal Education Association, 2007. – P. 287.

16. Steven Hartwell. Six Easy Pieces: Teaching Experientially / Steven Hartwell // *San Diego Law Review*. – 2004. – Vol. 41. – Pgs. 1011, 1013.

Використані Internet-джерела:

17. Berkeley Law University of California: Clinics [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.law.berkeley.edu/beyond/sat/>. – Назва з екрана.

18. Hamline University Law School: Practicum Mentors & Areas of Speciality [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

law.hamline.edu/practicums/practicum-program.html. – Назва з екрана.

19. Northwestern University Law School: Practicum Program and Externships [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.law.northwestern.edu/.../externship/. – Назва з екрана.

20. Externship Opportunities [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

law.uark.edu/.../d/externship-opportunities.html. – Назва з екрана.